

OBSAH

I.	Zdroje poznatků o mládeži	15
1.	Osobní zkušenosti a vlastní praxe	16
2.	Kolektivní posuzování	19
3.	Vědecké poznatky	20
II.	Teoretická východiska a principy	24
1.	Pohled do historie	24
2.	Teorie a koncepce dospívání	28
3.	Vztah vývoje a výchovy	36
4.	Rozpornost a kontinuita ve vývoji	41
5.	Celstvistost a specifická formování osobnosti	45
6.	Uplatnění v metodologických a pedagogických přístupech	47
III.	Celková charakteristika pubertálního a adolescentního období	53
1.	Vymezení pojmové a terminologické	53
2.	Problémy a kritéria periodizace	55
3.	Celková charakteristika období dospívání	59
4.	Dospívání jako stadium tranzitní	60
5.	Dospívání jako stadium mnoha změn	62
6.	Přípravné stadium z hlediska životního uplatnění	65
7.	Puberta	68
8.	Adolescence	71
IV.	Biologická a fyziologická podmíněnost vývojových změn a jejich prožívání	76
1.	Růst v dospívání	76
2.	Výskyt pohlavních znaků v závislosti na hormonálních změnách v pubertě	80
3.	Sekulární akcelerace, rozdíly v nástupu dospívání	82
4.	Prožívání somatických a fyziologických změn — vztah k vlastnímu zevnějšku	87
5.	Nároky dospívajících na ošacení	90

6. Zdravotní stav a fyzická zdatnost	92
7. Sport a tělovýchova	97
V. Pohlavní vývoj, pohlavní život a pohlavní výchova	100
1. Biologická, psychologická a společenská stránka pohlavního života	100
2. Pohlavní vývoj před pubertou	101
3. Pubertální problémy se sexem	102
4. Erotika, sexuální aktivity a romantická láska	104
5. Těhotenství mladistvých, problematika antikoncepce	106
6. Pohlavní výchova v dospívání	109
7. Příprava k manželství a rodičovství	111
VI. Osobnost dospívajících — vývoj sebepojetí	113
1. Změny ve vztahu k vlastní osobě	114
2. Vývoj sebepojetí	116
3. Problematika sebehodnocení	116
4. Sebevědomí pubescentů a adolescentů — zdroje a důsledky	120
5. Různé úrovně sebevědomí	125
6. Výchovné působení a usměrňování	126
VII. Rozvoj motivačních struktur a procesů	128
1. Motivace a vývoj motivačních činitelů	128
2. Motivace ve vztahu k vlastnímu já	129
3. Interpersonální motivace	132
4. Motivační působení vrstevnických vztahů a skupin	133
5. Vztahy přátelské, milostné a vztahy k dospělým	136
6. Motivace společenského uplatnění	137
7. Volba povolání a kvalifikační přípravy	138
8. Postoje a hodnoty	144
9. Motivace učení a školní práce	146
10. Mimoškolní aktivity, význam společensky prospěšné činnosti	150
VIII. Poznávání — rozvoj schopností a kognitivních procesů	152
1. Schopnosti a jejich rozvoj v dospívání	154
2. Vztah schopností a výkonnosti	156
3. Vývoj a význam schopností a dovedností	158
4. Rozvoj základních poznávacích procesů	161
5. Abstrakce, generalizace a systemizace poznatků	162
6. Pozornost a paměť	164
7. Reproductivní a produktivní myšlení	165
8. Tvořivost	166
9. Rozvoj řečových projevů	168
10. Názorové vyspívání	170
11. Mimoškolní poznatky a zkušenosti	171
12. Formování vědomí	174

IX. Prožívání a citový život mládeže	176
1. Změny v citovém životě pubescentů	177
2. Příčiny a důsledky těchto změn	179
3. Vývoj citů v adolescenci	181
4. Prožívání mezilidských vztahů	184
5. Citové vztahy mezi rodiči a dospívajícími dětmi — jejich pedagogická a psychologická problematika	185
6. City a emoce ve školním životě	189
7. Citová stránka vrstevnických vztahů	196
8. Přátelství a láska	198
9. Vliv a význam umění pro rozvoj osobnosti	200
X. Mravní vývoj a mravní výchova	204
1. Význam problematiky mravního vývoje a mravní výchovy v dospívání	204
2. Mravní uvědomování — funkce mravních norem	206
3. Normy a školní život	208
4. Mravní pojmy, mravní usuzování a hodnocení	210
5. Mravní city, jednání a přesvědčení	211
6. Mravní vývoj v pubertě	212
7. Mravní vývoj adolescentů	214
8. Charakteristické zvláštnosti, problémy a složitosti	214
9. Normy společenského styku, společenské chování	222
10. Právní normy a případy jejich porušování	223
XI. Volní a charakterové vlastnosti	226
1. Obecná charakteristika volních procesů a volních vlastností	226
2. Problémy hodnocení vůle dospívajících	228
3. Vůle a její vývoj v pubertě a v adolescenci	229
4. Některé problémy vůle dospívajících	233
5. Uplatňování a rozvoj volních vlastností v náplni volného času	235
6. Volní aspekty jednání	238
7. Zátěžové situace — vliv na vlastnosti vůle	239
8. Zhodnocení volních procesů v dospívání a nejčastější problémy s jejich úrovní	242
9. Pěstování vůle	244
10. Utváření a význam charakteru	245
Doslov	248
Literatura	250
Jmenný rejstřík	263
Věcný rejstřík	267

СОДЕРЖАНИЕ

I.	Источники знаний о молодежи	15
	1. Личный опыт и собственная практика	16
	2. Коллективное обсуждение	19
	3. Научные данные	20
II.	Теоретические исходные пункты и принципы	24
	1. Из истории	24
	2. Теория и концепция созревания	28
	3. Взаимосвязи развития и воспитания	36
	4. Противоречивость и преемственность в развитии	41
	5. Цельность и специфика формирования личности	45
	6. Применение в методологических и педагогических приемах	47
III.	Общая характеристика пубертантного периода и периода половой зрелости (adolescенция)	53
	1. Определение понятий и терминологии	53
	2. Проблемы и критерии периодизации	55
	3. Общая характеристика периода созревания	59
	4. Созревание как переходная стадия	60
	5. Созревание как стадия многочисленных изменений	62
	6. Подготовительная стадия с точки зрения выбора жизненного пути	65
	7. Пубертантный период	68
	8. Период половой зрелости (adolescенция)	71
IV.	Биологическая и физиологическая обусловленность эволюционных изменений и их переживание	76
	1. Рост в период созревания	76
	2. Появление половых признаков вследствие гормональных изменений в период полового созревания	80

3. Секулярная акцелерация, различия в начале периода полового созревания	82
4. Переживание соматических и физиологических изменений — проявление интереса к своему внешнему виду	87
5. Требования созревающих к одежде	90
6. Состояние здоровья и физическая выносливость	92
7. Спорт и физкультура	97
V. Половое развитие, половая жизнь, половое воспитание	100
1. Биологический, психологический и общественный аспекты половой жизни	100
2. Половое развитие до пубертантного периода	101
3. Пубертантные проблемы в связи с сексом	102
4. Эротика, сексуальная активность и романтическая любовь	104
5. Беременность несовершеннолетних, проблематика антиконцепции	106
6. Половое воспитание в период созревания	109
7. Подготовка к вступлению в брак, отцовству и материнству	111
VI. Личность созревающих — развитие самопознания	113
1. Изменения в отношении к самому себе	114
2. Развитие самопознания	116
3. Проблематика самооценки	116
4. Самосознание подростков (пубесценто́в), юношей и девушек (адо́лесценто́в) — источники и следствия	120
5. Разные уровни самосознания	125
6. Воспитательные воздействия и целенаправленность	126
VII. Развитие мотивационных структур и процессов	128
1. Мотивация и развитие мотивационных факторов	128
2. Мотивация по отношению к собственному „я“	129
3. Интерперсональная мотивация	132
4. Мотивационное воздействие отношений между сверстниками и возрастными группами	133
5. Отношения дружеские, любовные, отношения к взрослым	136
6. Мотивация общественного применения своих способностей	137
7. Профориентация и подготовка к профессии	138
8. Позиции и ценности	144

9. Мотивация учебы и работы в школе	146
10. Внеаудиторная деятельность; значение общественно полезной деятельности	150

VIII. Познание — развитие способностей и когнитивных про- цессов

1. Способности и их развитие в период созревания . . .	154
2. Соотношение способностей и продуктивности	156
3. Развитие и значение способностей и умений	158
4. Развитие основных познавательных процессов	161
5. Абстракция, генерализация и систематизация знаний	162
6. Внимание и память	164
7. Репродуктивное и продуктивное мышление	165
8. Самодеятельность	166
9. Развитие речевых выступлений	168
10. Созревание взглядов	170
11. Внешкольная информация и опыт	171
12. Формирование сознания	174

IX. Эмоциональная жизнь молодежи

1. Изменения в эмоциональной жизни пубесценентов . . .	177
2. Причины и последствия данных изменений	179
3. Развитие чувств в период зрелости (adolescenции) . .	181
4. Межчеловеческие отношения	184
5. Эмоциональные отношения между родителями и под- растающими детьми — их педагогическая и психоло- гическая проблематика	185
6. Чувства и эмоции, их место в школьной жизни . . .	189
7. Эмоциональный аспект отношений между ровесни- ками	196
8. Дружба и любовь	198
9. Влияние и значение искусства для развития личности	200

X. Моральное развитие и нравственное воспитание

1. Значение проблематики нравственного развития и нравственного воспитания в период созревания . . .	204
2. Нравственное самосознание и функции норм морали	206
3. Нормы и жизнь в школе	208
4. Нравственные понятия, выводы и оценка	210
5. Нравственные чувства, поступки и убеждения	211
6. Нравственное развитие в период полового созревания	212
7. Нравственное развитие подростков	214
8. Характерные особенности, проблемы и осложнения	214

9. Нормы общественных отношений, общественного поведения	222
10. Правовые нормы и их нарушения	223
XI. Волевые и характерные качества	226
1. Общая характеристика волевых процессов и волевых качеств	226
2. Проблемы оценки воли подрастающих	228
3. Воля и ее развитие в период полового созревания и adolescence	229
4. Некоторые проблемы воли подрастающих	233
5. Применение и развитие волевых качеств в свободное время	235
6. Волевые аспекты действий	238
7. Перегрузки, влияние на волевые качества	239
8. Оценка волевых процессов в период созревания и наиболее частые проблемы их уровня	242
9. Воспитание воли	244
10. Формирование и значение характера	245
Послесловие	248
Список литературы	250
Регистр	263

CONTENTS

I.	Findings about youth	15
1.	Individual experience	16
2.	The adolescents' image	19
3.	Scientific findings	20
II.	Theoretical approaches and principles	24
1.	Historical background	24
2.	Theories and concepts of adolescence	28
3.	Relation between development and education	36
4.	Diversity and continuity in development	41
5.	General and specific features in forming personality	45
6.	Applied theoretical principles in metodological and educational approach	47
III.	General characteristics of pubescent and adolescent period	53
1.	Terminology	53
2.	Problems and criteria of delineation of periods	55
3.	General characteristics of adolescent period	59
4.	Teenage period as transition	60
5.	Teenage period as a multidimensional stage	62
6.	Preparatory stage in forming career outlook	65
7.	Puberty	68
8.	Adolescence	71
IV.	Biological and physiological determinants of development	76
1.	Growth during teenage period	76
2.	Hormonal and sexual changes during puberty	80
3.	Variants in the onset of puberty	82
4.	Somatic and physiological development of selfawareness	87
5.	Development of personal style awareness	90
6.	State of health and physical condition	92
7.	Sports and physical education	97

V.	Sexual development, activities and education	100
1.	Biological, psychological and social aspects of sexual life	100
2.	Sexual development before puberty	101
3.	Pubertal problems with sex	102
4.	Love, dating and sexual activities	104
5.	Pregnancy among adolescent girls and problems of birth control . .	106
6.	Sexual education of teenagers	109
7.	Preparation for marriage and parenthood	111
VI.	Personality of teenagers — development of selfconcept	113
1.	Changes in self image	114
2.	Development of selfconcept	116
3.	Selfevaluation	116
4.	Selfconfidence of pubescents and adolescents — sources and consequences	120
5.	Different levels of selfconfidence	125
6.	Educational influences and directions	126
VII.	Development of structures and processes of motivation	128
1.	Motivation and development of motivational factors	128
2.	Selfmotivation	129
3.	Interpersonal motivation	132
4.	Motivational effects of peer relations and peer groups	133
5.	Friendship, love and relations to adults	136
6.	Social and career motivation	137
7.	Career choice and education	138
8.	Attitudes and values	144
9.	Motivation of learning and scholastic achievement	146
10.	Extracurricular activities, importance of socially relevant activities	150
VIII.	Cognition — development of abilities and cognitive processes	152
1.	Abilities and their development in adolescence	154
2.	Relation of abilities to achievement	156
3.	Development and importance of abilities and skills	158
4.	Growth of basic cognitive processes	161
5.	Abstraction, generalization and organization of knowledge	162
6.	Attention and memory	164
7.	Dependent and independent thinking	165
8.	Creativity	166
9.	Development of speech	168
10.	Formation of attitudes	170
11.	Extracurricular learning and life experience	171
12.	Shaping of consciousness	174

IX.	Adolescent emotional life	176
	1. Changes in emotional life of pubescents	177
	2. Causes and results	179
	3. Development of emotions in adolescence	181
	4. Emotions in interpersonal relations	184
	5. Emotional relations between parents and teenagers — educational and psychological problems	185
	6. Feelings and emotions in school life	189
	7. Emotions in peer groups	196
	8. Friendship and love	198
	9. Influence and importance of the arts in development of personality	200
X.	Moral development and moral education	204
	1. Meaning of moral development and education in adolescence	204
	2. Moral cognition — functions of moral norms	206
	3. Norms and school life	208
	4. Moral concepts, moral judgements and evaluating	210
	5. Moral emotions, behaviour and attitudes	211
	6. Moral development in puberty	212
	7. Moral development of adolescents	214
	8. Characteristic peculiarities, problems and difficulties	214
	9. Norms of social contact, social behaviour	222
	10. Legal norms and cases of delinquency	223
XI.	Qualities of character and will	226
	1. General characteristics of willful behaviour	226
	2. Problems of evaluating teenagers' will	228
	3. Willful behaviour and its development in puberty and adolescence	229
	4. Some problems of teenagers' discipline	233
	5. Realization and development of the will in leisure activities	235
	6. Regulative aspects of behaviour	238
	7. Stress situations — influence on the will	239
	8. Evaluation of will processes in adolescence	242
	9. Strengthening of will	244
	10. Shaping and importance of character	245
	Epilogue	248
	Literature	250
	Index	263